

MATEJ HRIBERŠEK

»*Moral je biti žalosten človek, ki je še vedno znal izvijati modrost in šale iz življenja.*«

Nekaj drobcev o življenju antičnega basnopisca Ezopa

Življenje grškega basnopisca Ezopa je zavito v tančico legendarnosti. Fragmentarne informacije o njem, raztresene po antični in poznoantični literaturi, so zelo skope. Pričujoči prispevek ponuja nekaj vpogleda v antične vire, ki nam odstirajo približno sliko njegovega življenja in dela.

The life of the Greek fabulist Aesop is shrouded in legend. Fragmentary information about him, scattered throughout ancient and late antique literature, is scarce. The present paper offers some insights into the ancient sources that give us a rough picture of his life and work.

Ključne besede: antika, antična basen, Ezop, grška književnost, *Roman o Ezopu*

Keywords: *Antiquity, Fable in Antiquity, Aesop, Ancient Greek Literature, Aesop Romance*

Uvod

Izhodišče za to kratko pregledno predstavitev nekaterih stvarnih in domnevnih biografskih podatkov iz življenja Ezopa je stavek, ki ga je Matthias Weglage zapisal v svoji predstavitvi tega grškega basnopisca (Weglage, 1997, str. 1–3; Weglage, 2006, str. 1–3). Gre za osebno oceno; ali je bil Ezop res žalosten človek, je prepuščeno domnevam in ugibanjem; da pa je znal iz življenja izvijati modrost in šale, pričajo njegove basni.

Dejstva

Ezop je v literarni zgodovini zaslovel kot basnopisec in arheget (začetnik) basni kot literarne, poučno-didaktične zvrsti; za osnovne podatke o antični basni gl. Keller, 1862; Hausrath, 1909; Schmid, 1929; Nøjgaard, 1964; Josifović, 1974; Grubmüller, 1977; Hasubek, 1982; West, 1984; van Dijk, 1997; Adrados I in II,

1999; Lesky, 1999; Holzberg, 2001; Easterling in Knox, 2003; Grethlein, 2011; Baumbach, 2013. Na vprašanje, ali je Ezop zgodovinska oseba ali sicer neznan posameznik z legendarnim pridiom, ni mogoče odgovoriti. Podatke o njem najdemo že zelo zgodaj, v 5. stoletju pr. Kr.; zanesljivost poznejših podatkov je vprašljiva ne le zaradi njihove razpršenosti, ampak tudi zato, ker so že v antiki o njem vedeli malo.

Najstarejša biografska notica o Ezopu je zapis grškega zgodovinarja Herodota, ki je v svojem zgodovinskem delu Zgodbe (2.134), kjer govori o znani trakijski sužnji Rodopidi (Herodotus–Rosén, 1987, str. 223), Ezopa omenil kot njenega sosužnja:

Ῥοδῶπις γενεῖν μὲν ἀπὸ Θρηίκης, δούλη δὲ ἦν Ἰάδμονος τοῦ Ἡφαιστοπόλιος, ἀνδρὸς Σαμίου, σύνδουλος δὲ Αἰσώπου τοῦ λογοποιοῦ. καὶ γὰρ οὗτος Ἰάδμονος ἐγένετο, ὡς διέδεξε τῆδε οὐχ ἥκιστα, ἐπεὶ τε γὰρ πολλακίς κηρυσόντων Δελφῶν ἐκ θεοπροπίου, ὃς βούλοιο ποινήν τῆς Αἰσώπου ψυχῆς ἀνελέσθαι, ἄλλος μὲν οὐδεὶς ἐφάνη, Ἰάδμονος δὲ παιδὸς παῖς ἄλλος Ἰάδμων ἀνείλετο. οὕτως καὶ Αἴσωπος Ἰάδμονος ἐγένετο.

Rodopida je bila po rodu Tračanka, sužnja Iadmona, sina Samošana Hefajstopolisa, in sosužnja basnopisca Ezopa. Tudi ta je bil namreč Iadmonova last, kot je razvidno predvsem iz tega: ko so Delfi po božjem naročilu že večkrat razglasili, naj se javi tisti, ki bi hotel spravnilo za njegov umor, se ni pojavil nihče drug kot Iadmonov sin Iadmon, ki jo je tudi dobil. Tako je tudi Ezop bil Iadmonova last.

Herodotov zapis je najbrž vplival na oblikovanje nekakšne »mitologije« o Ezopovem življenju, ki je bila nekoliko podobna tudi mitu o največjem grškem epiku Homerju; ta naj bi bil glede na izročilo slep, enako kot pri Ezopu pa se je za čast njegovega rodnega mesta potegovalo več različnih mest.

Če na kratko povzamemo glavna dejstva o Ezopu, ki nam jih ponujajo antični viri, jih lahko strnemo v naslednjih nekaj točk:

- Ezop je najvidnejši predstavnik grške basni;
- kot kažejo najstarejši ohranjeni antični viri (tj. viri do 3. stol. pr. Kr.), je bil verjetno vsaj do neke mere zgodovinska osebnost; dokazov – tako stvarnih kot literarnih – za to je malo;
- živel je v prvi polovici 6. stoletja pr. Kr. (to je mogoče razbrati iz ohranjenih zapisov v antičnih virih);
- rojen je bil morda v Trakiji ali Frigiji ali Lidiji ali Miziji ali v Sardah ali na Samosu; med različnimi navedbami njegovega domnevnega rodnega mesta velja za njegov rojstni kraj trakijsko mesto Mezambrija;
- bil je suženj: v Atenah naj bi bil suženj Timarha, na otoku Samosu pa suženj Iadmona ali Ksanta;
- njegova sosužnja je bila hetera Rodopida (Miller, 1914, st. 957–958), ki jo je pozneje osvobodil brat znamenite pesnice Sapfo z Lezbose in se z njo poročil (Herodot, Zgodbe 2.134–135);
- na Samosu naj bi bil domnevno tudi politično dejaven;
- njegove domnevne povezave s Solonom in drugimi člani sedmerice modrih so del pollegendarnega izročila o njem;
- umrl je v Delfih v prvem letu 54. olimpijade (tj. v letih 564/563 pr. Kr.);
- v Delfih je bil na sodnem procesu zaradi domnevne kraje svetega predmeta obtožen ropa svetišča (gr. ἱεροσυλία /*hierosylía*/), obsojen na smrt in usmrčen na Hiampejski pečini;

- za njegovo smrt so potomci njegovega lastnika Iadmona po naročilu delfskega preročišča prejeli odškodnino;
- v Delfih naj bi imel kot junak tudi svoje svetišče (heroon).

Ime

Ezopovo ime naj bi po nekaterih domnevah nakazovalo na maloazijski izvor; po drugih naj bi izviral iz Frigije ali pa iz Mizije (Marek, 2017, *passim*), kjer teče reka Ajsep (gr. Αἴσηπος, zdaj Gönen Çayı), po kateri bi lahko bil Ezop poimenovan. Nekateri filologi iz 19. stol. so njegovo frigijsko poreklo utemeljevali na osnovi imena, ki naj bi bilo izpeljanka iz imena te frigijske reke (Bechtel-Fick, 1894; Pape-Benseler, 1884, str. 41 (Αἴσωπος)).

Bizantinski učenjak in komentator Homerja Evstatij (ok. 1115–ok. 1195), sicer nadškof v Tesaloniki (zdaj Solun; Kazhdan–Franklin, 1984, str. 115–195), je Ezopovo ime povezoval z njegovim svetlim obličjem oz. svetlimi očmi, kar je zapisal tudi v svojem komentarju k *Odiseji* (Eustath. ad Od. I p. 17): Αἴσωπος ἀπὸ τοῦ αἴθω, ὃ ἐστὶ λάμπω, καὶ ἀπὸ τοῦ ὄψ – Αἴθωψ »[ime] Ezop izhaja iz *aitho* »gorim«, kar pomeni »svetim se«, ter iz *óps* »obraz«, »obličje«, »oko« – [in od tod pride tudi *Aíthiops* »Etiopijec«] (Eustathius–van der Valk, 1971; Eustathius–Stallbaum, 2010).

Tretja domneva pravi, da naj bi bilo ime Ezop tipično suženjsko ime (Lambertz, 1907, str. 21); pri poskusih razlage, da bi Ezopa na vsak način povezali z določenim okoljem, so raziskovalci iskali paralele tudi na epigrafskih virih; med njimi se omenja posvetilni napis s polotoka Sigejon v Troadi, na katerem se omenja ime Hesop (gr. Ἡσῶπος; CIG I 8; CIG–Böckh, str. 14–22).

Izpeljava imena kot apelativa ni bila sprejeta, prav tako tudi ne domneva o izvoru imena iz imena reke.

Če bi izvirno obliko Ezopovega imena Αἴσωπος /*Aísōpos*/ slovenili skladno s pravili za slovenjenje antičnih grških imen, bi bila standardna oblika »Ajzop«, ne Ezop. A pri uveljavitvi oblike Ezop je prevladala tradicija, saj je bilo v starejših obdobjih njegovo ime znano predvsem v polatinjeni različici *Aesopus*; ker pa se latinski dvoglasnik *ae* običajno sloveni z *e*, se je v književnosti in v strokovni literaturi uveljavila oblika »Ezop« (Aubelj, 1997, str. 69; Hriberšek, 2016, str. 50).

Domovina

Romansiran Ezopov življenjepis izpod peresa bizantinskega učenjaka in teologa Maksima Planudesa (ok. 1255–1330) govori o Ezopu kot o basnopiscu, ki je bil po rodu Lidijec (Αἴσωπος ὁ λογοποιός Λυδὸς ἦν τὸ γένος), v nadaljevanju pa navaja, da je po naključju v Atenah postal suženj Timarhu, imenovanem Korazijec (Eberhard, 1872, str. 225–305 (*Vita Aesopi quae fertur a Maximo Planude conscripta*)).

V uvodu v dva Ezopova življenjepisa, ohranjena v rokopisni ostalini francoske nacionalne knjižnice (Par. suppl. gr. 106)) in v rokopisnem arhivu Trinity Collegea v Cambridgeu (Cantabrig. Colleg. Trin. 1408) so navedeni nekateri zanimivi, iz različnih virov napaberkovani življenjepisni podatki (Perry, 1952, str. 213–214),

med drugim »da je bil basnopisec Ezop po rodu Frigijec (Αἰσωπος ὁ μυθοποιὸς Φρύξ μὲν ἦν τὸ γένος), da je po naključju postal suženj (τῇ τύχῃ δὲ δοῦλος), da je bil temnopolt (μέλας ὑπάρχων), da je bil izjemno grde zunanjosti (κακοειδῆς (εἰς) ὑπερβολὴν σφόδρα), da je imel šilasto glavo (φοῶς τὴν κεφαλὴν), da je gledal postrani (παραβλῶψ), da je imel izrazito štrleče ustnice (πρόχειλος), velik trebuh (προγάστωρ), da je bil sključen (κυφός), da je bil toponos (σιμός) in da je bil nasploh grd (παντελῶς ἀνείδεος).«

O njegovi domovini zapisi v virih ponujajo različne podatke, ga pa pisci največkrat označijo kot Frigijca. Rimski basnopisec Fajdrus, Ezopov rimski posnemovalec in »naslednik«, v uvodu v 3. knjigo svojih basni kot njegovo domovino navaja Frigijo (Phaedrus 3. prol. 52; Phaedrus–Zago, 2020, str. 59): [*Phrygem fuisse Aesopum*] *Si Phrygiae Aesopus potuit, Anacharsis Scythias aeternam famam condere ingenio suo* »[O tem, da je bil Ezop Frigijec] Če je lahko Ezop s svojim genijem Frigiji zagotovil večno slavo, Anaharzis pa Skitom« (Phaedrus–Zago, 2020, str. 59). Grški govornik, učitelj govorništva, pisec in filozof Dion iz Pruze (ok. 40–ok. 120; von Arnim, 1898), imenovan tudi Dion Hrizostom (»Zlatousti«), ga v enem od (svojih) govorov z naslovom *Nagovor na prebivalce Aleksandrije* (Or. 32.63) prav tako označi kot Frigijca: Ἐχω δὲ καὶ ἄλλον εἰπεῖν λόγον ἀνθρώπου Φρυγὸς ἀκούσας, Αἰσώπου συγγενοῦς, δεῦρο ἐπιδημήσαντος ... »Lahko navedem govor nekega Frigijca, ki sem ga slišal, Ezopovega sorojaka, ki se je priselil sem v Aleksandrijo ...« (Chrysostom, 1940, str. 234).

Avel Gelij, rimski pisec, učenjak in slovníčar (125/130–ok. 180) v svojem kompilacijskem enciklopedičnem delu z naslovom *Atiške noči* (Noctes Atticae) (Holford-Strevens–Vardi, 2004; Beer, 2020) kot Ezopovo domovino prav tako navaja Frigijo (Gell. 2.29.1): *Aesopus ille e Phrygia fabulator haut immerito sapiens existimatus est ...* »Tisti znani Ezop, basnopisec iz Frigije, je po vsej pravici veljal za modrega ...« (Gellius–Hosius, 1981, str. 139).

Grški satirik Lukijan iz Samosate (ok. 120–po 180) v svojem delu *Resnične zgodbe*, ki bi ga danes lahko umestili na področje znanstvene fantastike, omenja, »da so med junaki v najvišjih časteh privrženci Aristipa in Epikura, ker so prijazni, prijetni in prav prima fantje«, nato pa zapiše (2.18): παρῆν δὲ καὶ Αἰσωπος ὁ Φρύξ· τοῦτ' ὅσα καὶ γελωτοποιῶ χρώνται. »Tam je bil navzoč tudi Frigijec Ezop; tega pa imajo za burkeža.« (Lucian–Harmon, 1913, I, str. 320–321; Georgiadou, 1998).

Grški sofist, parojmiograf (zbiralec pregovorov) in filolog Zenobij (2. polovica 2. stol.) je v svojem kompilatornem delu, zbirki pregovorov, urejeni po abecednem vrstnem redu, pojasnil tudi pomen dveh pregovorov, povezanih z Ezopom. Prvi je pregovorna zveza »ezopska kri« ali »Ezopova kri« (Αἰσώπειον αἷμα; 1.47), ki so ga uporabljali za krivično zagrešena huda dejanja, temelji pa na zgodbi o Ezopovi smrti, ko so ga prebivalci Delfov krivično obsodili na smrt in usmrtili, bog pa je zahteval, da se za to zavrženo dejanje odkupijo. Druga je pregovorna besedna zveza μάλλον ὁ Φρύξ »Frigijec [je povedal] bolje« (5.16). Pregovor je povezan z anekdoto, da je kralj Krez zbral sedmerico modrih in jih vprašal, za koga mislijo, da je najsrečnejši. Vsak je navedel kako ime, Ezop pa je rekel, da Krez druge tako zelo presega, kot morje presega reke. In ko je Krez to slišal, je rekel: »Frigijec [je povedal] bolje.« (von Leutsch–Schneidewin, 1965, str. 18, 122).

V svojih *Razpravah* ga večkrat omenja grški govornik in platonski filozof Maksim iz Tira (pozno 2. stol. po Kr.), ki ga označi:

- a. trikrat kot Frigijca – 15.5: Εἰ δε θελήσαι λογοποιός Φρύξ μῦθον πλάττειν ... »*Če pa si hočeš izmišljati basni kot frigijski basnopisec ...*«; 19.2: Φράσω δε αὐτὴν κατὰ τοὺς τοῦ Φρυγός λόγους μῦθον πλάττων »*Izmišlil si bom zgodbo, tako, kakršne so Frigijčeve basni, in vam jo povedal.*«; 32.1: Αἰσώπων τῷ Φρυγὶ πεποιήνται διάλογοι τε θηρίων και ξυνουσίαι »*Frigijec Ezop je pisal o pogovorih in srečanjih med živalmi.*«;
- b. enkrat kot Lidijca – 36.1: Βούλομαί σοι κατὰ τὴν τοῦ Λυδοῦ σοφίαν ποιῆσαι μῦθον »*Hočem ti predstaviti zgodbo, skladno z modrostjo Lidijca.*« (Maximus–Trapp, 1994, str. 129, 164, 256, 287).

Rimski sofist in učitelj govorništva Klavdij Ajlijan iz Prenesta (ok. 170–ok. 222) je avtor anekdotičnega kompilatornega dela *Pisana zgodovina* (tudi *Različne raziskave*). V enem od primerov omenja tudi Ezopa kot Frigijca: 10.5: Φρύγιος οὗτος <ὁ> λόγος· ἔστι γὰρ Αἰσώπου τοῦ Φρυγός. »*Tole je frigijska basen; njen pisec je namreč Frigijec Ezop.*« (Aelianus–Dilts, 1974, str. 114–115; Ailianos–Brodersen, 2018, str. 270).

Najpomembnejši grški govornik pozne antike je bil Libanij (ok. 314–po 393), ki omenja Ezopa v enem svojih najbolj znanih govorov z naslovom *Sokratova apologija*: 29 Καίτοι τίς ἄν μὴ φιλονικῶν ἀπεικάζειεν Αἰσῶπον τὸν Φρύγα Σωκράτει τῷ ὑμετέρῳ; »*In vendar kdo, ki ni častihlepen, bi vzporejal Frigijca Ezopa z vašim Sokratom?*« (Libanius–Rogge, 1891). Libanij pa je tudi avtor najboljše ohranjene antične korespondence, ki obsega kar 1600 pisem. V Pismu 764 iz leta 362, ki ga je naslovil na Kajzarija, omenja tudi Ezopa in v njem nedvoumno zapiše, da je bila Ezopova domovina Frigija: Ἐγὼ Φρυγίαν μὲν οὐκ εἶδον, τιμῶ δὲ λίαν, οὐ μᾶλλον διὰ τὸ βεβοσκηκέναι τὸν βέλτιστον Αἰσῶπον ... »*Jaz Frigije sicer še nisem videl, jo pa cenim, tako zato, ker je vzredila najboljšega Ezopa ...*« (Libanius–Foerster, 1963, str. 689–690).

Ezopovo frigijsko poreklo omenja tudi grški sofist in govornik Himerij iz Pruze v Bitiniji (ok. 320–po 383) v enem od svojih govorov: 13,5 Φασι δὲ καὶ Αἰσῶπον τὸν λογοποιὸν τὸν Φρύγα ... »*Pravijo, da je Frigijec tudi basnopisec Ezop ...*« (Himerius–Bübner, 1878, str. 69).

Izročilo o Ezopovem frigijskem izvoru se je ohranilo vse do pozne antike. Učenjak in cerkveni dostojanstvenik Izidor Seviljski (ok. 560–636) v prvi knjigi svojega najznamenitejšega dela, enciklopedije *Etimologije ali Izvori v 20 knjigah*, ki je izšla ok. l. 600, v poglavju, namenjenem predstavitvi basni, posredno omenja Ezopa, ki mu sicer ne pripisuje prvenstva na področju ustvarjanja basni, izpostavi pa njegovo domovino Frigijo kot torišče ustvarjalnosti na tem področju (Isidorus–Lindsay, 1911):

Has primus invenisse traditur Alcmeon Crotoniensis, appellaturque Aesopiae quia is apud Phrygas in hac re polluit. Sunt autem fabulae aut Aesopicae aut Libysticae. Aesopicae sunt, cum animalia muta inter se sermocinasse finguntur, vel quae animam non habent, ut urbes, arbores, montes, petrae, flumina. Libysticae autem, dum hominum cum bestiis, aut bestiarum cum hominibus fingitur vocis esse commercium.

Basni je baje prvi iznašel Alkmeon iz Krotona, imenujejo pa se »ezopske«, ker je bil ta [tj. Ezop] pri Frigijcih v tej vrsti zelo vpliven. Basni pa so ali ezopske ali libijske. Ezopske so, kadar je opisano, da so se med seboj pogovarjale neme živali ali stvari, ki nimajo duše, na primer mesta, drevesa, gore, skale, reke. Libijske [basni] pa so, kadar gre za opis pogovora ljudi z živalmi ali živali z ljudmi.

Bizantinski cesar in pisec Konstantin VII. Porfirogenet (905–959) v svojem delu *O temah* (1.4) govori tudi o Miziji kot Ezopovi domovini in ko opisuje mesta, omenja tudi (domnevno) Ezopovo rojstno mesto Kotiaj: καὶ αὐτοῦ Κοτταίου, ἐξ οὐπὲρ ἔστιν ὁ ὀνομαστότατος καὶ παλαιὸς ἐκεῖνος Αἴσωπος. ὁ τὴν μυθοποιῖαν πρῶτος εἰς τὸν βίον εἰσαγαγών. »In sam Kotiaj, od koder je tisti nadvse znameniti stari Ezop, ki je kot prvi v življenje vpeljal pisanje basni.« (Porphyrogenitus–Bekker, 1840, str. 25).

Posebno geslo je Ezopu posvetil tudi (neznani) pisec obsežnega bizantinskega leksikona z naslovom *Su(i)da*, nastalega ok. l. 970, ki pod geslom Αἴσωπος »Ezop« navaja osnovne podatke o njem in predstavi njegov življenjepis, med drugim pa takole opiše njegov izvor: Αἴσωπος, Σάμιος ἢ Σαρδιανός, Εὐγεῖτων δὲ Μεσημβριανός εἶπεν, ἄλλοι Κοτταεᾶ Φρύγα. »Ezop, Samošan ali Sardijec, Evgejton pa je dejal, da je Mesembrijec, drugi, da je Frigijec iz Kotiaja.« (Suidas–Becker, 1854, str. 47–48; Suda On Line).

Omenjeni Evgejton ali (po nekaterih virih) Evgejon s Samosa je sicer malo znani pisec s Samosa, ki je živel v 5. stol. pr. Kr. (menda v obdobju pred peloponeško vojno) in je avtor *Opisa Samosa* (Perry 1952, str. 216); v svojem citatu Evgej(t)on navaja tudi možnost, da bi bil Ezop lahko po rodu iz Mesembrije, torej iz antične Trakije (Müller, 1848, p. 16 (Eugeonis Samii fragmenta 3)).

Kot Tračana ga omenjajo tudi antična sholija k verzu 471 Aristofanove komedije *Ptice*: Aristoph. Av. 471: Ἦν δὲ Αἴσωπος Θραῖξ τὸ γένος. »Ezop pa je bil Tračan po rodu.« (Holwerda 1991, str. 80).

Heraklid Lembos (2. stol. pr. Kr.) je bil antični politik, zgodovinar in filozof, katerega opus se je ohranil le fragmentarno v navedbah poznejših piscev. Med njimi je bil tudi izvleček iz Aristotelove zbirke ustav grških polis, ki se navadno citira z latinskim naslovom *Excerpta Politiarum* (*Izvlečki Ustav*); v izvlečku *Samoške ustave* je ohranil tudi zapis o Ezopu, v katerem ga prav tako imenuje Tračana: 378.33 Αἴσωπος δὲ ὁ λογοποιὸς εὐδοκίμει τότε. Ἦν δὲ Θραῖξ τὸ γένος, ἡλευθερώθη δὲ ὑπὸ Ἴδμονος τοῦ ζωφοῦ, ἐγένετο δὲ πρῶτον Εἰάνθου δούλος. »Tedad pa je slovel basnopisec Ezop. Bil je po rodu Tračan, osvobodil ga je modri Idmon, sprva pa je bil Ksantov suženj.« (Heraclides–Dilts, 1971, str. 24–25; Müller, 1848, str. 215 (*De re publica Samiorum* 5)).

Že omenjeni učenjak Maksim Planudes v uvodu v izdajo spisa *Ezopovo življenje* navaja natančnejšo lokacijo v Frigiji, in sicer mesto Amorij: Planudes init. *Vit. Aesopi*: Τὸ μὲν γένος ἐξ Ἀμορίου τῆς Φρυγίας κατῆγε τῆς μεγάλης ἐπίκλησιν. »Po rodu je bil [sc. Ezop] iz Amorija v Frigiji in dosegel je velik sloves.« (Perry, 1952, str. 214).

Leksikon *Su(i)da* (gl. zgoraj) v geslu, v katerem predstavi Ezopa, navaja še nekaj dejstev, iz katerih pa ni mogoče razbrati, kam bi bilo Ezopovo domovino mogoče umestiti: Suidas s. v. Αἴσωπος: Οἰκέτην δὲ γενέσθαι (Αἴσωπόν φασι) Εἰάνθου τοῦ Λυδοῦ· ἄλλοι, ἀνδρὸς τινος Σαμίου Ἰαδμονος, οὔτινος καὶ ἡ Ῥοδώπις δούλη ἦν· ἦν ἑταίραν γενομένην Θραῖσσαν τὸ γένος, Χάραξος ὁ ἀδελφὸς Σαπφοῦς ἔλαβε γυναικα. »Pravijo, da je bil [sc. Ezop] suženj Lidijca Ksanta; drugi, da je bil suženj nekega Samošana Iadmona, čigar sužnja je bila Rodopida; ta je bila hetera, po rodu Tračanka, ki jo je za ženo vzel Sapfin brat Haraks.« (Suidas–Becker, 1854, str. 47–48). Po tem leksikografskem zapisu bi Ezop lahko bil Lidijec, Samošan, potencialno tudi Tračan.

Zgoraj omenjena sholija k Aristofanu pa prinašajo tudi kratko navedbo iz

izgubljene Aristotelove zbirke ustav grških držav, da je Ezop na Samosu slovel po svojih basnih: Aristoph. Av. 471; Aristot. fr. 573 Rose: Καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Σαμίων πολιτείᾳ εἰπόντα φησὶν αὐτὸν μῦθον ἠὲ δοκιμηκέναι. »Tudi Aristotel v Ustavi Samošanov pravi, da je [sc. Ezop] zaslovel s pripovedovanjem basni.« (Aristoteles–Rose 1886, str. 355 (fr. 573); Müller 1848, str. 160 (Aristotelis fragmenta 178)).

V zbirki *Fragmenti grških zgodovinopiscev (Fragmenta Historicorum Graecorum)* pa se je iz zbirke izvlečkov Aristotelovih ustav omenjenega Heraklida Lembosa ohranil tudi fragmentarni zapis iz *Ustave Magnezijcev*, ki govori tudi o Ezopovi smrti: *De re publica Magnetum 2*: Φάμις ἄρχων ἦν, καὶ τοῦτου τοὺς υἱοὺς ὡς ἱεροσύλους συνέλαβον θύοντας. Ὅπερ φασι καὶ περὶ Αἴσωπον γεγόμενα· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ ἱεροσυλίᾳ διεφθάρη, φιάλης χρυσοῦς φωραθείσης ἐν τοῖς στρώμασιν αὐτοῦ. »Njegov vladar je bil Famis in njegova sinova so zasačili, da sta med žrtvovanjem zagrešila svetoskrunstvo. Pravijo, da se je to zgodilo tudi Ezopu. Tudi njega so namreč usmrtili kot obsojenca za svetoskrunstvo, ker so v njegovi prtljagi našli zlato skodelo.« (Müller, 1848, str. 218–219).

Datacija

Diogen Laertski (domnevno 3. stol.), avtor obsežnega kompilatornega dela o zgodovini antične filozofije z naslovom *Življenja in misli znamenitih filozofov*, ki je še dandanes temeljni in nepogrešljiv vir za naše vedenje o življenju in delu antičnih filozofov, je v opisu Hilon, enega od sedmerice modrih, navrgel tudi omembo obdobja Ezopovega vrhunca: 1.72: ἦν δὲ γέρων περὶ τὴν πεντηκοστὴν δευτέραν Ὀλυμπιάδα, ὅτε Αἴσωπος ὁ λογοποιὸς ἤκμαζε. »Bil pa je [sc. Hilon] že star v času 52. olimpijade [sc. 572/571–569/568 pr. Kr.], ko je bil na svojem vrhuncu basnopisec Ezop.« (Diogenes–Marcovich, 2008, I, str. 72; Diogen Laertski, 2015, str. 50).

Zelo odmevno delo krščanskega teologa in zgodovinarja Evzebijia iz Cezareje (260/264–339/340) je bila njegova *Kronika*, v kateri je v prvi knjigi predstavil kronologije različnih ljudstev, v drugi knjigi pa v obliki tabele tudi primerjalni pregled zgodovine od stvarjenja do l. 325. Evzebijjevo izvirno besedilo kronike se ni ohranilo, se je pa druga knjiga ohranila v latinskem prevodu sv. Hieronima (348/349–420), ki za l. 564 pr. Kr. prinaša preprost zapis o Ezopovi smrti: *Aesopus interimitur a Delfis* »V Delfih umre Ezop.« (Eusebius–Helm, 1956, str. 102b). To datacijo potrjuje tudi epigrafski napis, najden na območju Pliona (Mala Azija), ki ga hranijo v muzeju na Kapitolu v Rimu; kronološki zapis, izdelan v začetku l. 16 po Kr., ki je dopolnjeval sicer neznano sliko, postavlja Ezopovo smrt v leto 564 pr. Kr.: CIG IV 6855d; IG XIV 1297: Ἀφ' οὗ Πεισιστρατος ἐτυράννευ[σεν ἐν Ἀθῆ]ναις καὶ Αἴσωπος ὑπὸ Δελφῶν [κατεκρη]μνίσθη, ἔτη φοθ'. »Odkar je v Atenah vladal Pejzistrat in so Delfjci s pečine pahnili Ezopa ...« (Kirchhoff, 1859, str. 16–19; Jahn–Michaelis, 1873, str. 77; Kaibel, 1890, str. 349).

Temu pritrjuje tudi leksikon *Su(i)das* (gl. zgoraj): ἀπολέσθαι ... κατακρημνισθέντα κατὰ τὴν νδ' Ὀλ. »Umrl je [sc. Ezop] tako, da so ga vrgli s pečine v času 54. olimpijade.« Letnica ustreza l. 564 pr. Kr.

Rimski basnopisec Fajdrus (20/15 pr. Kr.–ok. 50 po Kr.) je Ezopa časovno umestil v obdobje vladavine atenskega tirana Pejzistrata (ok. 600 pr. Kr.–528/527 pr. Kr.), ki je Atenam vladal v obdobju 546–528/527: Ezopske basni 1.2.1–9:

Athenae cum florerent aequis legibus, / prociac libertas civitatem miscuit / frenumque soluit
pristinum licentia. / Hic conspiratis factionum partibus / arcem tyrannus occupat Pisistratus.
/ Cum tristem servitutem flerent Attici, / non quia crudelis ille, sed quoniam grave / omnino
insuetis onus, et coepissent queri, / Aesopus talem tum fabellam rettulit ... (Phaedrus–Zago,
2020, str. 4.).

Ko so Atene doživljale razcvet pod enakimi zakoni, / je objestna svoboda zmešala državo /
in razbrzdano je sprostila nekdanjo uzdo. / Ko so se tukaj zarotile nasprotno stranke, / je
trdnjavo zasedel tiran Pejzistrat. / Ko so Atenci objokovali žalostno sužnost, / pa ne zato,
ker bi bil oni okruten, ampak ker so bili / povsem nevajeni hudega bremena in so se začeli
pritoževati, / je tedaj Ezop povedal tako basen ...

Upodobitve Ezopa (kipi, slike) in njemu posvečena poslopja

V delu *Roman o Ezopu* anonimnega pisca iz rimskega obdobja (za več informacij o njem gl. nadaljevanje prispevka) sta dva odlomka, ki omenjata Ezopu posvečeni prostor na Samosu ter njemu na čast postavljeno svetišče in stelo v Delfih (Wiechers, 1961, 15, 24, 47):

a. *Vit. Aes.* 100:

Ὡς οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ Σάμιοι, στέμματα καὶ χορείαν ἤγειραν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ δὲ ἐκκλησίαν ἐπιστησάμενος ἀνέγνω αὐτοῖς τὰ τοῦ βασιλέως γράμματα, δείξας αὐτοῖς ἀνταμοιβὴν τῆς παρ' αὐτῶν γενομένης εἰς αὐτὸν ἐλευθερίας. Οἱ δὲ Σάμιοι εὐεργετηθέντες τιμὰς καὶ τέμενος αὐτῷ ἐψηφίσαντο, καλέσαντες τὸν τόπον ἐκείνον Αἰσώπειον.

Ko so ga Samošani zagledali, so v mestu praznovali z venci in plesom. Ezop pa je sklical ljudsko skupščino, jim prebral kraljevo pismo in jim nakazal, da gre za povračilo za to, da so mu podelili svobodo. Samošani, ki so bili deležni njegovih uslug, so mu izglasovali časti in posvečeno zemljišče in ta kraj so poimenovali Ezopej. (Karla–Konstan, 2024, str. 136–137; Wiechers, 1961).

b. *Vit. Aes.* 142:

Καταρῶμαι οὖν ὑμῶν τὴν πατρίδα καὶ θεοὺς μαρτύρομαι, οἱ ἐπακούσουσί μου ἀπολλυμένους καὶ ἔκδικοι γένωνται.» Οἱ δὲ ὠθήσαντες ἔρριψαν αὐτὸν κατὰ τοῦ κρημοῦ, καὶ οὕτως ἀπέθανε. Λοιμῶ οὖν καὶ συνοχῇ ἰσχυρᾷ κατασχεθέντες οἱ Δελφοί, χρησιμὸν ἔλαβον ἐξιλεώσασθαι τὸν τοῦ Αἰσώπου μόνον. Ἐτύπτοντο γὰρ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως δολοφονήσαντες τὸν Αἰσῶπον. Ναοποιήσαντες οὖν ἔστησαν αὐτῷ στήλην.

'Preklinjam torej vašo domovino in za priče kličem bogove, ki me bodo uslišali, ko umiram, ter me bodo maščevali.' « Delfjci pa so ga potisnili in ga pahnili po pečini in tako je umrl. Ko je torej Delfe zdržema pestila huda kuga, so prejeli prerokbo, naj opravijo spravne daritve za Ezopovo smrt. Bremenilo jih je namreč zavedanje, da so Ezopa umorili z zvijačo. Zgradili so torej svetišče in mu postavili stelo.

Omenjeno Ezopovo delfsko svetišče (verjetno heroon, tj. svetišče, posvečeno junaku), ki je bilo postavljeno v 6. stol. pr. Kr., je omenjeno tudi v enem od papirusov, najdenem v ostankih antičnega mesta Oksirinh (zdaj Al-Bahnsa) v Egiptu, ki sta jih konec 19. in v začetku 20. stoletja odkrila papirologa Bernard Pyne Grenfell in Arthur Surridge Hunt. Gre za papirus št. 1800 (Grenfell–Hunt, 1922, str. 137–150), ki je nastal konec 2. ali v začetku 3. stoletja po Kr., sestavljen

pa je iz 30 fragmentov. Prinaša življenjepise nekaterih znanih grških literarnih ustvarjalcev (Sapfo, Simonid, Tukidid, Demosten, Ajshin ...), enega politika (Trazibul) in dveh mitičnih oseb (Levkokomas, Abder). Med literati je tudi kratek očrt Ezopovega življenja; v njem je na kratko opisan razlog za njegovo usmrnitev in njene posledice (kuga), nato pa navaja:

ΡΟxy. 1800 ... χρήστηριαζόμενοι δ αυτοις ὁ θεος ανειπεν ον προτερον [ληξ]ειν τον νοσον μεχρις αν Αισωπον εξ[ιλας[κων]αι οι δε περιτει[χις]αντες τον τοπον [εν [ωι κ]ατεπεσεα βωμο[ν ιδ[ρυσα]μενοι λυτηρ[ι]ο[υς της νοσου ως ηρωι θ[υσιας προ[σ]ενεγκεν

... ko pa so povprašali za nasvet preročišče, jim je bog odgovoril, da se kuga ne bo končala prej, dokler se ne bodo spravili z Ezopom; oni pa so kraj, na katerem je padel, obzidali in postavili oltar ter njemu na čast kot junaku opravili pomirilne daritve.

Omenjeni obzidani kraj ustreza v *Romanu o Ezopu* omenjenemu svetišču in postavljeni steli.

V zbirki epigramov *Planudova Antologija (Anthologia Planudea)* je pod številko 332 ohranjen epigram (Anthologia Planudea–Dübner, 1888, str. 595), katerega pisec naj bi bil grški zgodovinar in pesnik Agatija Sholastik iz Mirine v Mali Aziji (ok. 531/532–582) (Hunger, 1978, str. 303–309; Treadgold, 2007, str. 279–290); epigram je naslovljen *Ezopovi upodobitvi*, posvečen pa je Ezopovemu kipu, ki ga je izdelal znameniti grški umetnik Lizip (ok. 400/390 pr. Kr.–ok. 305/300 pr. Kr.), na njem pa je Ezopa postavil pred sedmerico modrih. Morda je kip nastal v času, ko je Demetriji iz Falerona (ok. 360 pr. Kr.–ok. 280 pr. Kr.) pripravil prvo izdajo Ezopovih basni, pa tudi prvo izdajo izrekov sedmerice modrih (Moreno 2004, str. 27–39): *Agathias in Anth. Plan. IV (Pal. XVI) 332*:

Εἰς εἰκόνα Αἰσώπου

Εὔγε ποιῶν, Λύσιππε γέρων, Σικυῶνιε πλάστα,
 δείκελον Αἰσώπου στήσασο τοῦ Σαμίου
 ἑπτὰ σοφῶν ἔμπροσθεν ἐπεὶ κείνοι μὲν ἀνάγκην
 ἔμβαλον, οὐ πειθῶ, φθέγμασι τοῖς σφετέροις,
 ὅς δὲ σοφοῖς μύθοις καὶ πλάσμασι καίρια λέξας,
 παίζων ἐν σπουδῇ, πείθει ἔχεφρονέειν.
 Φευκτὸν δ' ἢ τρηχεῖα παραίνεις ἢ Σαμίου δὲ
 τὸ γλυκὺ τοῦ μύθου καλὸν ἔχει δέλεαρ.

Ezopovi upodobitvi

Lizip starina, kipar sikionski, prav krasen izdelek!
 Ezopa s Samosa si krasen postavil res kip,
 pred sedmero postavil si modrih ga, v njih pa izrekih
 ni prepričljivosti nič, v njih so le nujne stvari;
 ta si v primernih trenutkih je zgodbe poučne izmišljal
 smešno z resnobnim je zлил; »Pameten bodi!« veli.
 Čemu se nujno izogni, resnobno opomni; sladkost in
 lepo mamljivost ob njej samoška basen ima.

Drugo, prav tako znano upodobitev Ezopa je naredil kipar v bronu Aristodem (4./3. stol. pr. Kr.), ki je bil zelo dejaven prav v Delfih (Bröker, 2001, str. 85). To

upodobitev omenja krščanski apologet Tatijan (2. stol. po Kr.; † ok. 170), imenovan tudi Tatijan Sirec, v svojem polemičnem napadalnem spisu *Pismo Grkom* (Επιστολή πρὸς Ἑλληνας), izdanem l. 176, ki se navadno navaja pod latinskim naslovom *Govor Grkom* (*Oratio ad Graecos*), v katerem ostro napada grško kulturo: Tatian ad Gr. 34.17–18: καὶ τὸν ψευδολόγον Αἴσωπον ἀείμνηστον οὐ μόνον τὰ μυθολογήματα, <ἀλλὰ> καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἀριστόδημον δὴ πλαστικὴ περισπούδαστος ἀπέδειξεν. »In lažnivega nepozabnega Ezopa niso predstavile samo njegove basni, ampak tudi zelo znani kip, ki ga je izdelal Aristodem.« (Tatianus–Marcovich, 1995, str. 64).

Mogoče se prav na Aristodemov kip nanaša tudi omemba v 2. knjigi Fajdrove zbirke (Phaedrus–Zago, 2020, str. 54): *Phaedrus 2.9.1–4: Aesopi ingenio statuam posuere Attici, / servomque collocarunt aeterna in basi, / patere honoris scirent ut cuncti viam / nec generi tribui sed virtuti gloriam.* »Atenci so Ezopovemu geniju postavili kip / in ga kot sužnja postavili na večni podstavek, / da bi vsi vedeli, da je pot časti odprta / in da se slava ne podeljuje rodu, ampak vrlini.«

V delu *Slike* (ali *Opisi slik*, lat. *Imagines*, gr. Εἰκόνες), ki se pripisuje grškemu sofistu Flaviju Filostratu (ok. 165/170–244/249), vendar je njegovo avtorstvo vprašljivo, je zbranih 65 opisov slik večinoma mitološke vsebine, ki jih je Filostrat videl v galeriji v Neaplju. Na eni od njih je bil upodobljen tudi Ezop (Philostratus–Benndorf–Schenk, 1893, str. 8–9; Philostratus–Callistratus–Fairbanks, 1931, str. 12–13), in sicer takole:

γ. φοιτῶσιν οἱ μῦθοι παρὰ τὸν Αἴσωπον ἀγαπῶντες αὐτόν, ὅτι αὐτῶν ἐπιμελεῖται. ἐμέλησε μὲν γὰρ καὶ Ὀμήρω μύθου καὶ Ἡσιόδω, ἔτι δὲ καὶ Ἀρχιλόχῳ πρὸς Λυκάμβην, ἀλλ' Αἰσώπῳ πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκμεμύθωται, καὶ λόγου τοῖς θηρίοις μεταδέδωκε λόγου ἕνεκεν: πλεονεξίαν τε γὰρ ἐπικόπτει καὶ ὕβριν ἐλαύνει καὶ ἀπάτην καὶ ταῦτα λέων τις αὐτῷ ὑποκρίνεται καὶ ἀλώπηξ καὶ ἵππος, νῆ Δία, [p. 299] καὶ οὐδὲ ἡ χελώνη ἄφρονος, ὅφ' ὧν τὰ παιδία μαθηταὶ γίνονται τῶν τοῦ βίου πραγμάτων. εὐδοκμοῦντες οὖν οἱ μῦθοι διὰ τὸν Αἴσωπον φοιτῶσιν ἐπὶ τὰς θύρας τοῦ σοφοῦ ταινίαις αὐτὸν ἀναδησόντες καὶ στεφανώσοντες αὐτὸν θαλλοῦ στεφάνῳ. ὁ δὲ, οἰμαί, τινα ὑφαίνει μῦθον. τὸ γὰρ μεδίαιμα τοῦ προσώπου καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ κατὰ γῆς ἐστῶτες τοῦτο δηλοῦσιν: οἶδεν ὁ ζωγράφος, ὅτι αἱ τῶν μύθων φροντίδες ἀνεμμένης τῆς ψυχῆς δέονται. φιλοσοφεῖ δὲ ἡ γραφή καὶ τὰ τῶν μύθων σώματα, θηρία γὰρ συμβάλλουσα ἀνθρώποις περίσθησι χορὸν τῷ Αἰσώπῳ ἀπὸ τῆς ἐκείνου σκηνῆς συμπλάσασα, κορυφαία δὲ τοῦ χοροῦ ἡ ἀλώπηξ γέγραπται, χρῆται γὰρ αὐτῇ ὁ Αἰσώπος διακόνῳ τῶν πλείστων ὑποθέσεων, ὥσπερ ἡ κωμῳδία τῷ Δάφῳ.

Basni se zbirajo okoli Ezopa, imajo ga rade, ker se jim posveča. Tudi Homer se je posvečal basni, pa Heziod, dalje tudi Arhiloh v svojih verzih, uperjenih proti Likambu, toda Ezop je v svoje basni prelił vse vidike človeškega življenja in je živalim podelil zmōžnost govora, da bi podale nauk; biča namreč pohlepl, preganja ošabnost in prevaro in to v njegovem imenu podaja kak lev, pa lisica ali konj; pri Zevsu, niti želva ni brez glasu in od njih se otroci učijo življenjskih dejstev. Basni torej, ki slovijo zaradi Ezopa, se zbirajo na vratih tega modrega moža, da bi mu zavezale načelke in ga ovenčale z vencem iz oljčnih mladik. Ezop pa po mojem mnenju spleta basen. To nakazujejo nasmeh na obrazu in v tla uprte oči; slikar ve, da je za snovanje basni potreben duševni počitek. Slika domiselno predstavlja poosebljenje basni; skupaj z ljudmi namreč umešča živali in okoli Ezopa postavlja zbor, ki ga sestavljajo udeleženci njegovih basni, kot vodilna v zboru pa je naslikana lisica, ki jo Ezop uporabi kot služabnico pri večini svojih tem, kakor komedija uporabljā Davosa.

Morda je pri Filostratu opisana upodobitev prizora, ki ga v prologu v svoje basni opiše basnopisec Babrij (Babrius–Luzzato–La Penna, 1986, str. 2): Babr. prol. 1.8–11: ἀγοραὶ

δε τούτων ἦσαν ἐν μέσαις ὕλαις. / ἐλάλει δε πέτρη καὶ τὰ φύλλα τῆς πεύκης, / ἐλάλει δε κίχθυς, Βράγχε, νηὶ καὶ ναύτῃ, / στρουθοὶ δὲ συνετὰ πρὸς γεωργὸν ὠμίλου. »*Ta bitja so sredi gozdov imela zborovanja, / skala je govorila in iglice smreke, / govorila je tudi riba, Branh, z ladjo in mornarjem / in vrabci so se prav pametno pogovarjali s poljedelcem.*«

Edina ohranjena upodobitev Ezopa je kip iz zbirke Ville Albani v Rimu, katerega nastanek datira v 3. ali 2. stol. pr. Kr. Upodobljen je zelo naturalistično: prikazuje trup (glava in telo), upognjen hrbet, izstopajočo prsno kost, atrofiran trebuh, glavo s kodrasto frizuro in brado; glava ni deformirana in daje vtis pametnega, rahlo ironičnega, a dobrodušnega človeka, njegov pogled je usmerjen pritajeno navzgor v desno, »*kot da bi z zadovoljstvom opazoval učinek svojih basni na poslušalce*« (Bernoulli 1901, str. 54–56). Osnovne poteze ustrezajo zgoraj predstavljenima uvodoma v dva Ezopova življenjepisa (grda zunanost, s šilasto glavo, pogled postrani, štrleče ustnice, velik trebuh, sključen, toponos, nasploh grd; prim. Perry 1952, str. 213–214).

To je nekaj osnovnih podatkov o Ezopovem življenju, o katerih govorijo antični viri, ki ponujajo zelo omejeno in nejasno sliko njegovega življenja in dela. V antiki so bralstvo bolj zanimale njegove basni kot pa njegova osebnost, zato so tudi podatki o njem skromni in zelo razpršeni. Verjetno pa je prav ta pollegendarni nadih, povezan z njim, in dejstvo, da je šlo za posameznika z zanimivo življenjsko usodo, pripeljal do nastanka slikovite romansirane Ezopove biografije, ki jo danes navadno navajamo pod naslovom *Roman o Ezopu*.

Od stvarnih podatkov k fikciji – Roman o Ezopu

Verjetno je prav pomanjkanje zanesljivih podatkov o Ezopovem življenju pripeljalo do tega, da so poskusili rekonstruirati njegovo življenje. To je spodbudilo nekega še danes neznanega anonimnega pisca, da je v obdobju rimskega cesarstva napisal *Roman o Ezopu*, v katerem je združil tedaj znane podatke o njem in jih povezal v sklenjeno pripoved, v kateri vedno znova prideta do izraza Ezopova modrost in bistrost, ki ju v romanu pokaže tako, da pripoveduje basni in tako postane njegovo življenje ogrodje za pripovedovanje in posredovanje basni. Pisec romana je tako na literariziran način prepletel Ezopove življenjepisne podatke in njegov opus, tj. njegove basni, in ustvaril povsem novo literarno delo, ki se zgleduje po podobnih literariziranih in pogosto romansiranih biografijah pomembnih mož antične zgodovine in književnosti (Holzberg, 1992; Luzzatto, 1996, str. 359–360; Perry, 1936; Jouanno, 2005, str. 391–425; Karla, 2016, str. 313–337).

Na začetku roman oriše Ezopovo zunanost; opisan je kot zelo grd, provokativen, tudi prevarantski, za katerega velja, da je tudi (gluho)nem, in je zaradi svoje grdote prisiljen delati na polju. Vendar pa je obenem zelo bister in pameten; kot tak se nenehno spopada z različnimi spletkami, ki so usmerjene proti njemu, a se s svojo bistrostjo vedno uspe rešiti. Je pa tudi zelo pobožen in spoštljiv do bogov; zato tudi priskoči na pomoč Izidininim svečnikom, za kar se mu je boginja Izida oddožila tako »*da mu je v spanju dala najboljši govor, hiter jezik ter sposobnost, da najde pripravne utemeljitve s pomočjo barvitih basni, saj je imel rad bogove in goste* (καθ' ὕπνου ἐχαρίσατο αὐτῷ λόγον ἄριστον καὶ τὸ ταχὺ τῆς γλώττης καὶ ἐτοιμολογίας εὖρεσιν διὰ ποικίλων μύθων ὡς φιλοθέῳ ὄντι καὶ φιλοξένῳ).« (Karla–Konstan, 1924, str. 72–73). S tem je dobil dar pripovedovanja zgodb, osnovo za svojo basnopisno dejavnost.

Nato ga prodajo trgovcu s sužnji; ta ga proda na tržnici na Samosu in Ezop pristane v hiši filozofa Ksanta na otoku Samosu, kjer pa s svojo bistrostjo vedno znova dominira v odnosu do svojega gospodarja ter se večkrat iz njega tudi ponorčuje; nato se spravi in Ezop mu pogosto pomaga. Ker je izjemno pronicljiv, pomaga prebivalcem Samosa v njihovih stikih z lidijskim kraljem Krezom in babilonskim kraljem Likurjem (ali Likurgom); uspe mu tudi Samošanom razložiti neko znamenje, s čimer prepreči napad lidijskega kralja Kreza na mesto, v zahvalo za to pa mu Samošani podelijo svobodo in mu posvetijo kraj, po njem imenovan Ezopej.

Ezop nato zapusti Samos in služi denar z javnimi predavanji; postaja pa tudi vse bolj slaven. Pot ga zanese v Babilon, kjer zaradi svojih sposobnosti dobi visok položaj v administraciji kralja Likurja (ali Likurga). Sledi epizoda, ko ga njegov posvojenec po krivem obtoži, zato ga kralj obsodi na smrt, a ga rabelj ne usmrti, temveč ga skrije. Ko se kralj za svoje dejanje kesa, ga rabelj pripelje predenj. Nato ga pošljejo na dvor egiptovskega kralja Nektenaba, kjer uspešno deluje v korist Babiloncev, za kar ga kralj Likur nagradi s posvetitvijo zatega kipa.

Med popotovanjem po svetu ga pot zanese v Delfe, kjer ga ne cenijo in so do njega celo žaljivi. Med njegovo prtljago skrrijejo zlato skodelo iz Apolonovega svetišča v Delfih in ga obtožijo kraje. Ezop se skuša ubraniti pred krivo obtožbo in jim v opomin navaja tudi nekatere basni, vendar mu ne uspe dokazati nedolžnosti in odvrniti kazni; Delfijci ga usmrtijo tako, da ga vržejo s pečine. Kmalu nato pa začne po Delfih razsajati huda kuga; Delfijci za nasvet, kako jo odvrniti, povprašajo preročišče, ki jim odgovori, da se morajo s spravnim dejanjem odkupiti za Ezopovo krivično smrt. Zato Ezopu postavijo manjše svetišče in nagrobno stelo. Ko drugi grški voditelji in učitelji izvedo, kaj so Delfijci storili Ezopu, jih kaznujejo.

Glede členitve samega romana, ki obsega 142 poglavij, strokovnjaki niso enotnega mnenja, običajno pa ga delijo na tri vsebinske sklope:

1. Ezop kot suženj (1–100): a) izvor, status in opis Ezopa (1); b) Izidin čudež, »rojstvo« logopoja (2–9); c) Ezop prvič prodan (10–11); č) Ezop drugič prodan (trgovcu s sužnji; 12–20); d) Ezop na Samosu (21–100): Ezop tretjič prodan (Ksantu; 21–27); šaljive prigode Ezopa in Ksanta (28–80); Ezop in Samošani; Ezop postane svoboden (81–98); Ezop in Krez; vrnitev na Samos; Ezopovo pobožanstvenje (99–100). Ta del romana je najzgodnejši; gre za komično pikareskno pripoved, kakršna sta poznejša romana v latinščini, ki sta se zaradi svoje priljubljenosti zapisala v zgodovino svetovne književnosti: Petronijev *Satirikon* in Apulejev roman *Metamorfoze* ali *Zlati osel*.
2. Ezop v službi babilonskega kralja Likurja (101–123): a) Ezop na Likurjevem dvoru v Babilonu (101–111); b) Ezop na Nektenabovem dvoru v Memfisu; vrnitev v Babilon; počastitev Ezopa (112–123). Drugi del romana je grška priredba romana o Ahikarju (Porten–Yardeni 1993; Marinčič 2003; Niehr 2007; Kottsieper 2009; Kottsieper 2010).
3. Ezop v Delfih in njegova smrt (124–142): a) vzrok za Ezopovo smrt – razžalitev Delfijcev in njihov odziv (124–127); b) Ezopa zaprejo in obsodijo na smrt (128–131); c) Ezopovi poskusi, da bi se rešil – pripovedovanje basni, prošnje v svetišču Muz (132–141); Ezopova smrt in pobožanstvenje (142). Zadnji del je povezan z legendarnim izročilom o Ezopu, kot ga najdemo raztreseno po antični, poznoantični in srednjeveški književnosti.

Sklep

Različni, po številnih virih razpršeni podatki pričajo o neoprijemljivosti Ezopove osebe kot zgodovinskega lika; predstavljena dejstva to potrjujejo. Številne nejasnosti, povezane z njegovim življenjepisom, pa so razlog za legendarne in pollegendarne zgodbe o njem, kar ga postavlja ob bok Homerju, o katerem je v antiki sploh krožilo veliko zgodb, saj se je ohranilo kar 15 različnih biografskih opisov (Wilamowitz-Moellendorff, 1916 (2020)). A biografski podatki so zanimivi za raziskovalce ter za iskanje notranjih povezav med različnimi antičnimi deli in v Ezopovem primeru velja enako, obenem pa niti niso pomembni, saj so tisto, kar je Ezopa najbolj zaznamovalo in ga proslavilo, njegove basni. In kljub vsem nejasnostim glede njegovih biografskih podatkov ostaja še vedno utemeljitelj in začetnik evropske basni.

Povzetek

Osebnost in življenje Ezopa, utemeljitelja evropske basni, sta precejšnji uganki. Podatke o njem najdemo že zelo zgodaj (5. stol. pr. Kr.) in najstarejši ohranjeni viri kažejo, da je bil kljub malo stvarnim in literarnim dokazom verjetno zgodovinska osebnost. Rojen je bil morda v Trakiji ali Frigiji ali Lidiji ali Miziji ali v Sardah ali na Samosu; bil je verjetno suženj, umrl pa je v Delfih, verjetno l. 564 pr. Kr., kjer je bil obtožen ropa svetišča, obsojen na smrt in usmrčen.

Ezopovo ime naj bi po nekaterih domnevah nakazovalo na maloazijski izvor; različne navedbe in teorije ga povezujejo iz imenom maloazijske reke Ajsep in z njegovimi obraznimi značilnostmi; po eni od domnev naj bi bilo tipično suženjsko ime. Kot domovino različni viri navajajo: Lidijo, Frigijo, Trakijo, Mizijo in Samos. Glede na vire naj bi bil grde zunanosti, temnejše polti, s šilasto glavo, postrani pogledom, štrlečimi ustnicami, velikim trebuhom, sključen ali grbast in toponos.

Skromni podatki glede datacije ga umeščajo v prvo polovico 6. stol. pr. Kr., vrhunec v čas 52. olimpijade (572/571–569/568 pr. Kr.), smrt v l. 564 pr. Kr., nekateri tudi v drugo polovico 6. stol. pr. Kr., in sicer v obdobje vladavine atenskega tirana Pejzistrata (vladal 546–528/527 pr. Kr.).

V virih se omenjajo nekatere njegove upodobitve in njemu posvečene stavbe: Ezopu posvečen prostor na Samosu, svetišče (heroon) in stela v Delfih ter oltar v Delfih. Grški kipar Lizip ga je upodobil v družbi sedmerice modrih, kipar Aristodem je ulil njegov kip v bronu, v galeriji v Neapoli pa je bila slika, ki je prikazovala Ezopa v družbi njegovih basni in živali, ki v njih nastopajo. Edina ohranjena upodobitev je kip, ki je ohranjen v zbirki umetnin v vili Albani v Rimu.

Ezopovo legendarnost potrjuje tudi *Roman o Ezopu*, romansirana pikareskna zgodba, ki predstavlja njegovo življenjsko zgodbo in je nastal tudi pod vplivom romana o Ahikarju. Kljub vsem nejasnostim glede biografskih podatkov nesporno ostaja utemeljitelj in začetnik evropske basni.

Literatura

Adrados, F. R. (1999-I). *History of the Graeco-Latin Fable. Volume One: Introduction and from the Origins to the Hellenistic Age*. Translated by Leslie A. Ray. This edition has been revised and updated by the author and Gert-Jan van Dijk. Brill.

Adrados, F. R. (1999-II). *History of the Graeco-Latin Fable. Volume Two: The Fable during the Roman Empire and in the Middle Ages*. Translated by Leslie A. Ray. This edition has been revised and updated by the author and Gert-Jan van Dijk. Brill.

Aelianus, C. in Dilts, M. R. (1974). *Claudii Aeliani Varia historia*. Edidit Mervin R. Dilts. B. G. Teubner.

Ailianos in Brodersen, K. (2018). *Vermischte Forschung*. Griechisch–deutsch. Herausgegeben und übersetzt von Kai Brodersen. Walter de Gruyter.

Anthologia Planudea in Dübner, F. (1888). *Epigrammatum Anthologia Palatina cum Planudeis et appendice nova epigrammatum veterum ex libris et marmoribus ductorum ...* Instruxit Fred. Dübner. Graece et Latine. Volumen secundum, cum indicibus epigrammatum et poetarum. Editoribus Firmin Didot et Sociis.

Aristoteles in Rose, V. (1886). *Aristotelis qui ferebantur librorum fragmenta*. Collegit Valentinus Rose. B. G. Teubner.

Aubelj, B. (1997). *Antična imena po slovensko*. Modrijan.

Babrius, Luzzato, M. J. in La Penna, A. (1986). *Babrii mythiambi Aesopei*. Ediderunt Marija Jagoda Luzzatto et Antonius la Penna. BSB B. G. Teubner Verlagsgesellschaft.

Baumbach, M. (2013). Aesop. V P. von Möllendorff, A. Simonis, L. Simonis, (ur.). *Historische Gestalten der Antike. Rezeption in Literatur, Kunst und Musik* (st. 1–8). Metzler.

Bechtel, F. in Fick, A. (1894). *Die griechischen Personennamen nach ihrer Bildung erklärt und systematisch geordnet*. Von August Fick. Zweite Auflage bearbeitet von Fritz Bechtel und August Fick. Vandenhoeck & Ruprecht.

Beer, B. (2020). *Aulus Gellius und die Noctes Atticae. Die literarische Konstruktion einer Sammlung*. De Gruyter.

Bernoulli, J. J. (1901). *Griechische Ikonographie mit Ausschluss Alexanders und der Diadochen. Band 1: Die Bildnisse berühmter Griechen von der Vorzeit bis an das Ende des V. Jahrh. v. Chr.* Verlagsanstalt F. Bruckman A.-G.

Bröker, G. (2001). Aristodemos (I). V R. Vollkommer in D. Vollkommer-Glökler, (ur.). *Künstlerlexikon der Antike*. Band 1: A–K (str. 85). K. G. Saur.

Chrysostom, D. (1940) *Dio Chrysostom*. With English translation by J. W. Cohoon and Lamar Crosby. In five volumes. Vol. III. Harvard University Press; William Heinemann.

CIG – *Corpus Inscriptionum Graecarum* = Kirchhoff 1859

CIG–Böckh, A. (1828). *Corpus Inscriptionum Graecarum. Volumen primum*. ex Officina Academica.

DFHG – Digital Fragmenta Historicorum Graecorum – <https://www.dfhg-project.org/>.

Diogen Laertski. (2015). *Življenja in misli znamenitih filozofov*. Uredili in prevedli Živa Borak, Gregor Pobežin, Matej Hriberšek. Beletrina.

Diogenes in Marcovich, M. (2008). *Diogenis Laertii vitae philosophorum. Vol. I. Libri I–X. Vol. II.: Excerpta Byzantina et indices*. Edidit Miroslav Marcovich. Walter de Gruyter.

Easterling, P. E. in Knox, B. M. W. (2003, 1985). *The Cambridge History of Classical Literature. Vol. 1: Greek Literature*. Edited by P. E. Easterling and B. M. W. Knox. Cambridge University Press.

Eberhard, A. (1872). *Fabulae Romanenses Graece conscriptae*. Ex recensione et cum adnotationibus Alfredi Eberhard. Volumen prius, quo continentur *De Syntipa et de Aesopo narrationes fabulosae partim ineditae*. in aedibus B. G. Teubneri.

Eusebius in Helm, R. (1956). *Eusebius Werke. Siebenter Band. Die Chronik des Hieronymus. Hieronymi Chronicon*. Von Rudolf Helm. Akademie-Verlag, 1956.

Eustathius in Stallbaum, J. G. (2010). *Eustathii Commentarii ad Homeri Iliadem. Volume 1*. Edited by J. G. Stallbaum. Cambridge University Press, 201 (po nem. izdaji: Leipzig: Joann. Aug. Gottl. Weigel, 1827).

Eustathius in van der Valk, M. (1971). *Eustathii Archiepiscopi Thessalonicensis Commentarii ad Homeri Iliadem pertinentes ad fidem codicis Laurentiani editi*. Curavit Marchinus van der Valk. Volumen primum, praefationem et commentarios ad libros A–Δ complectens. Lugduni Batavorum: E. J. Brill, 1971.

Gellius in Hosius, C. (1981). *A. Gellii Noctium Atticarum libri XX. Vol. 1: Libri I–X*. Recensuit Carolus Hosius, Editio stereotypa editionis prioris (MCMIII). in aedibus B. G. Teubneri.

Georgiadou, A. in Larmour, D. H. J. (1998). *Lucian's Science Fiction Novel True Histories: Interpretation and Commentary*. Brill.

Grenfell, B. P. in Hunt, A. S. (ur). (1922). *The Oxyrhynchus Papyri. Part. XV*. Edited with Translations and notes. Egypt Exploration Fund, Graeco-Roman Branch; Egypt Exploration Society for the British Academy.

Grethlein, J. (2011). VI. Die Fabel. 1. Gattungsbezeichnung, 2. Textbestand, Rezeption, Funktion, 3. Aisop – Archeget der Fabelsammlungen. V B. Zimmermann, *Handbuch der griechischen Literatur der Antike. Bd. 1: Die Literatur der archaischen und klassischen Zeit* (str. 321–325). Herausgegeben von Bernhard Zimmermann unter Mitarbeit von Anne Schlichtmann. C. H. Beck.

Grubmüller, K. (1977). *Meister Esopus. Untersuchungen zu Geschichte und Funktion der Fabel im Mittelalter*. Artemis Verlag.

Hasubek, P., (ur). (1982). *Die Fabel: Theorie, Geschichte und Rezeption einer Gattung*. Unter Mitarbeit zahlreicher Fachgelehrter herausgegeben von Peter Hasubek. E. Schmidt.

Hausrath, A. (1909). Fabel. V *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* VI, 2 (st. 1704–1736).

Heraclides in Dilts, M. R. (1971). *Heraclidis Lembi. Excerpta Politiarum*. Edited and Translated by –. Duke University.

Herodotus in Rosén, H. B. (1987). *Herodoti Historiae. Vol. I. libros I–IV continens*. Edidit Haiim B. Rosén. B. G. Teubner Verlagsgesellschaft.

Himerius in Dübner, F. (1878). *Himerii sophistae Declamationes*. Accurate excusso codice optimo et unico XXII declamationum emendavit Fridericus Dübner. editore Ambrosio Firmin-Didot.

Holford-Strevens, L. in Vardi, A. (ur.). (2004). *The Worlds of Aulus Gellius*. Oxford University Press.

Holwerda, D. (ur.). (1991). *Scholia in Aristophanem. Pars II. Fasc. III: Scholia vetera et recentiora in Aristophanis Aves*. Egbert Forsten.

- Holzberg, N. (2001). *Die antike Fabel. Eine Einführung*. 2., verbesserte und erweiterte Auflage. Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Holzberg, N. (ur.). (1992). *Der Äsop-Roman. Motivgeschichte und Erzählstruktur*. Unter Mitarbeit von Andreas Beschorner und Stefan Merkle. Narr.
- Hriberšek, M. (2016). Od Megiserja do Slovenskega pravopisa 2001: nekaj poglavij iz zgodovine slovenjenja antičnih imen. *Keria: studia Latina et Graeca* 18(1), 21–70, 178.
- Hunger, H. (1978). *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*. Bd. 1: *Philosophie, Rhetorik, Epistolographie, Geschichtsschreibung, Geographie*. Beck.
- IG – *Inscriptiones Graecae* = Kaibel 1890
- Isidorus in Lindsay, W. M. (1911). *Isidori Hispalensis episcopi Etymologiarum sive Originum Libri XX. Tomus I, libros I–X continens*. Recognovit brevis adnotatione critica instruxit W. M. Lindsay. e typographeo Clarendoniano, 1911.
- Jahn, O. in Michaelis, A. (1873). *Griechische Bilderchroniken*. Adolph Marcus.
- Josifović, S. (1974). Aisopos und die Aisopische Fabel. V *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* S XIV (st. 15–40).
- Jouanno, C. (2005). La Vie d'Ésope: une biographie comique. *Revue des études grecques* 118, 391–425.
- Jouanno, C. (2006). *Vie d'Esop. Livre du philosophe Xanthos et son esclave Ésope. Du mode de vie d'Ésope*. Les Belles Lettres.
- Kaibel, G. (1890). *Inscriptiones Graecae*. Volumen XIV: *Inscriptiones Italiae et Siciliae*. ... edidit Georgius Kaibel. Galliae inscriptiones edidit Albertus Lebègue. apud Georgium Reimerum.
- Karla, G. A. (2016). The Literary Life of a Fictional Life: Aesop in Antiquity and Byzantium. V C. Cupane in B. Kronung, (ur.), *Fictional Storytelling in the Medieval Eastern Mediterranean and Beyond* (str. 313–337). Brill.
- Karla, G. A. in Konstan, D. (2024). *Life of Aesop the Philosopher*. Introduction, Text and Commentary by Grammatiki A. Karla. Translation by David Konstan. SBL Press.
- Kazhdan, A. in Franklin, S. (1984). *Studies on Byzantine Literature of the Eleventh and Twelfth Centuries*. Cambridge University Press.
- Keller, O. (1862). *Untersuchungen über die Geschichte der griechischen Fabel*. Besonderer Abdruck aus dem vierten Supplementband der Jahrbücher für classische Philologie. B. G. Teubner.
- Kirchhoff, A. (1859). *Corpus Inscriptionum Graecarum*. Voluminis quarti fasciculus alter. ex Officina Academica.
- Kottsieper, I. (2009). Aramaic Literature. V C. S. Ehrlich (ur), *From an Antique Land. An Introduction to Ancient Eastern Literature* (str. 393–444). Rowman & Littlefield Publishers.
- Kottsieper, I. (2010). *Achikar*. Das wissenschaftliche Bibellexikon im Internet (erstellt: Juni 2010). <https://www.die-bibel.de/ressourcen/wibilex/altes-testament/achikar>; <https://bibelwissenschaft.de/stichwort/12360>
- Lambertz, M. (1907). *Die griechischen Sklavennamen*. Separatabdruck aus dem LVII. und LVIII. Jahresberichte des k. k. Staatsgymnasiums im VIII. Bezirke Wiens. Im Selbstverlage des Verfassers.
- Lesky, A. (1999). *Geschichte der griechischen Literatur*. Dritte, neu bearbeitete und erweiterte Auflage. K. G. Saur.

Libanius in Foerster, R. (1963). *Libanii opera*. Recensuit Richardus Foerster. Vol. X: Epistulae 1–839. Georg Olms Verlagsbuchhandlung.

Libanius in Rogge, I. H. (1891). *Libanii Apologia Socratis*. Specimen litterarium inaugurale ... submittet Ijsbrandus Henricus Rogge ... apud Y. Rogge.

Lucian in Harmon, A. M. (1913). *Lucian*. With an English Translation by A. M. Harmon. In eight volumes. Vol. I. William Heinemann; The MacMillan Co..

Luzzatto, M. J. (1996). Aisop-Roman. *Der Neue Pauly* 1 (st. 359–360). Metzler.

Marek, C. (2017). *Geschichte Kleinasiens in der Antike*. Unter Mitarbeit von Peter Frei. 3., überarbeitete Auflage. Verlag C. H. Beck.

Marinčič, M. (2003). The Grand Vizier, the Prophet, and the Satirist. Transformations of the Oriental *Ahiqar Romance* in Ancient Prose Fiction. V S. Panayotakis, M. Zimmerman in W. Keulen, (ur.), *The Ancient Novel and Beyond* (str. 53–70). Brill.

Maximus in Trapp, M. B. (1994). *Maximus Tyrius. Dissertationes*. Edidit Michael B. Trapp. B. G. Teubner.

Miller, J. (1914) s. v. Rodopis (Ροδῶπις). V *Pauly's Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* I A,1 (st. 957–958).

Moreno, P. (2004). Lysippos (I). V R. Vollkommer in D. Vollkommer-Glöckler, (ur.). *Künstlerlexikon der Antike*. Band 2: L–Z. Addendum A–K (str. 27–39). K. G. Saur.

Müller, C. (1848). *Fragmenta Historicorum Graecorum. Volumen secundum*. Parisiis: editore Ambrosio Firmin Didot, 1848.

Niehr, H. (2007). *Aramäischer Ahiqar*. Gütersloher Verlagshaus.

Nøjgaard, M. (1964). *La fable antique*. Tome I: La fable grecque avant Phèdre. Nyt Nordisk Forlag.

Pape, W. in Benseler, G. E. (1884). *Wörterbuch der griechischen Eigennamen. Erste Hälfte: A–K*. Dritte Auflage. Neu bearbeitet von Dr. Gustav Eduard Benseler. Verlag von Friedrich Vieweg und Sohn, 1884.

Perry, B. E. (1936). *Studies in the Text History of the Life and Fables of Aesop*. American Philological Association.

Phaedrus in Zago, G. (2020). *Phaedrus. Fabulae Aesopiae*. Recensuit et adnotavit Giovanni Zago. Walter de Gruyter.

Philostratus, Benndorf, O. in Schenkl, K. (1893). *Philostrati Maioris Imagines*. Ottonis Benndorfii et Caroli Schenkelii consilio et opera adiuti recensuerunt Seminariorum Vindobonensium sodales. In aedibus B. G. Teubneri.

Philostratus, Callistratus in Fairbanks, A. (1931). *Philostratus, Imagines, Callistratus, Descriptions*. With an English Translation by Arthur Fairbanks. William Heinemann LTD.; G. P. Putnam's Sons.

Porphyrogenitus, C. in Bekker, I. (1840). *Constantinus Porphyrogenitus De thematibus et de administrando imperio*. ... impensis Ed. Weberi.

Porten, B. in Yardeni, A. (1993). *Textbook of Aramaic Documents from Ancient Egypt*. Vol. 3: Literature. Accounts. Lists. Hebrew University, Department of the History of the Jewish People.

Schmid, W. (1929). *Geschichte der griechischen Literatur*. T. 1: *Die klassische Periode der griechischen Literatur*. Von Wilhelm Schmid. Bd. 1: *Die griechische Literatur vor der attischen Hegemonie*. Beck, 1929.

Suidas in Becker, I. (1854). *Suidae Lexicon*. Ex recognitione Immanuelis Bekkeri. Typis et impensis Georgii Reimeri.

Suda On Line – Byzantine Lexicography <https://lexicon.katabiblon.com/suda/index.php?>;
<https://www.cs.uky.edu/~raphael/sol/sol-html/>

Tatianus, S. in Marcovich, M. (1995). *Tatiani Oratio ad Graecos. Theophili Antiocheni ad Autolyicum*. Edited by Miroslav Marcovich. Walter de Gruyter.

Treadgold, W. (2007). *The Early Byzantine Historians*. Palgrave Macmillan, 2007.

van Dijk, J. G. M. (1997) *AINOI, ΛΟΓΟΙ, ΜΥΘΟΙ. Fables in Archaic, Classical, and Hellenistic Greek Literature*. Brill.

von Arnim, H. (1898). *Leben und Werke des Dio von Prusa, mit einer Einleitung: Sophistik, Rhetorik, Philosophie in ihrem Kampf um die Jugendbildung*. Weidmannsche Buchhandlung.

von Leutsch, E. in Schneidewin, F. W. (1965). *Corpus paroemiographorum Graecorum I. Zenobius, Diogenianus, Plutarchus, Gregorius Cyprius cum appendice proverbiorum*. Georg Olms Verlagsbuchhandlung.

Weglage, M. (1997). Äsop. V O. Schütze (ur.), *Metzler-Lexikon antiker Autoren* (str. 1–6). 1. Auflage. Metzler.

Weglage, M. (2006). Äsop. V O. Schütze (ur.), *Griechische und römische Literatur: 120 Porträts* (str. 1–6). Verlag J. B. Metzler.

West, M. L. (1984). The Ascription of Fables to Aesop in Archaic and Classical Greece. V F. R. Adrados in O. Reverdin, (ur.), *La fable* (str. 105–136). Huit exposés suivis de discussions, entretiens préparés par F. R. Adrados et présidés par O. Reverdin. Fondation Hardt.

Wiechers, A. (1961). *Aesop in Delphi*. Verlag Anton Hain K. G., 1961.

Wilamowitz-Moellendorff, U., (ur.). *Vitae Homeri et Hesiodi: In usum scholarum*. A Marcus und E. Weber's Verlag, 1916. Reprint: De Gruyter Mouton: 2020.